

LIETUVOS SOCIALINIŲ MOKSLŲ CENTRAS

Sociologijos institutas

Mokslo projektas „Jaunimo užimtumas pagyvenusių žmonių globos sektoriuje visuomenės senėjimo kontekste“, vykdomas pagal Lietuvos mokslo tarybos mokslinių tyrimų programą „Gerovės visuomenė“

(Nr. S-GEV-20-8)

Projekto vykdytojai: Laima Okunevičiūtė Neverauskienė, Laimutė Žalimienė, Boguslavas Gruževskis, Jolita Junevičienė, Sandra Krutulienė

2021

PAGRINDINĖS IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

DĖL JAUNIMO ĮTRAUKIMO Į PAGYVENUSIŲ ŽMONIŲ GLOBOS SEKTORIŲ

Pagyvenusių asmenų globos sektoriuje vyraujančios darbo sąlygų tendencijos – žemas darbo užmokestis, nestandartinės, nesaugaus užimtumo formos, fiziškai ir emociškai darbas, yra veiksniai, lemiantys mūsų šalies jaunimo nenorą dirbti šiame sektoriuje. Galima teigti, kad yra didelis neatitikimas tarp šiuolaikinių jaunų žmonių įsivaizduojamo/pageidaujamo darbo lūkesčių ir globos sektoriaus darbo vietų ypatumų. Jauni žmonės taip pat pabrėžia, kad jiems svarbi organizacinė parama individualiam tobulėjimui, kūrybinei raiškai, ko, kaip rodo Lietuvoje atliekami socialinių paslaugų tyrimai, šiandien dažnai negali pasiūlyti socialinių paslaugų įstaigos dėl organizacinės kultūros problemų. Be to, visumoje šio sektoriaus įvaizdis visuomenėje, tiek dėl paties darbo pobūdžio, tiek dėl nusistovėjusių šio darbo organizavimo formų, užkerta kelią jaunimo susidomėjimui pagyvenusių žmonių globos darbu.

Jaunų bedarbių apklausa taip pat patvirtino analogišką pagyvenusių žmonių globos sektoriaus darbo poveiklį kaip ir kitų tyrėjų darbai: dauguma jaunų bedarbių, tiek vyrų, tiek moterų mato šį darbą kaip fiziškai ir emociškai sunkų, nekvalifikuotą, mažai apmokamą, kas yra visiškai priešinga jų įsivaizduojamai pageidaujamai darbo vietai. Jaunus žmones ypatingai gąsdina tiesioginis, fizinis kontaktas su sergančiais senais žmonėmis, todėl jeigu ir reiktų laikinai dirbti šiame sektoriuje, jie rinktųsi tokias socialinių paslaugų įstaigas, kuriose paslaugos teikiamos nuotoliniu būdu arba labiau savarankiškiems seniems žmonėms. Respondentų atsakymai atspindi nuotolinio darbo, darbo, susijusio su technologijų naudojimu patrauklumą jauniems bedarbiams, kas gali būti perspektyvu vis labiau įsitvirtinant technologijoms, ypatingai po COVID-19 krizės, šiame sektoriuje.

Kita vertus, svarbu pažymėti dalies jaunų bedarbių socialinę motyvaciją, nes apie pusę jaunų bedarbių respondentų pripažįsta, kad darbas pagyvenusių žmonių globoje yra prasmingas, o maždaug šeštadalis mato save darbe, kuriame galima padėti sprendžiant socialines žmonių problemas. 13-17 proc. respondentų netgi mano, kad darbas globos sektoriuje yra perspektyvus. Taigi, tai yra svarbi informacija Užimtumo tarnyboms, kad

jaunų bedarbių profiliavimas gali padėti atrasti darbui šiame sektoriuje motyvuotų jaunų žmonių. Tačiau tam, kad šie jauni žmonės atpažintų savo tinkamumą tokiam darbui svarbu sudaryti galimybes tiesiogiai prisiliesti prie šio darbo per įvairius pabandymus ir praktikas.

Nors šiuolaikinėje visuomenėje pagyvenusių asmenų globos darbas vis dar feminizuojamas ir viešajame diskurse matomas kaip moterims labiau tinkama darbo sritis, tačiau pačių jaunų žmonių nuomonė, kaip rodo atlikto tiek jaunimo, tiek jaunų bedarbių anketinių apklausų rezultatai, atspindi jaunų vyrų ir moterų, panašų šio sektoriaus darbo matymą (tiek respondentai vyrai, tiek moterys įvardija tuos pačius penkis, jų nuomone svarbiausius aspektus, kas yra būdinga darbui pagyvenusių žmonių globoje). T.y. galima daryti prielaidą, kad jaunimo požiūris jau mažai prisideda prie diskurso apie moteriško darbo pobūdį šiame sektoriuje stiprinimo Lietuvos kontekste.

Interviu su jaunais darbuotojais, kurie dirba šiame sektoriuje du ir daugiau metų, rezultatai leidžia teigti, kad darbo pagyvenusių žmonių globos sektoriuje specifika turi ir savo privalumus, dėl kurių jaunimas būtent čia surado jiems patinkamą darbą, netgi darbą, kurį jie laiko savo pašaukimu. Atėjimo dirbti į šį sektorių aplinkybės siejamos tiek su išoriniais veiksniais, (ramesnė darbo aplinka), tiek su vidiniais, tokiais kaip savo identiteto, profesinės savirealizacijos paieška. Tyrimo duomenys patvirtina, kad asmens identitetas ir vidinės savybės anksčiau ar vėliau atveda jį į šį darbą, kuris atitinka tą identitetą.

Kalbant apie informantus vyrus, kurie dirba pagyvenusių asmenų globoje, svarbu pažymėti, kad netgi esant tam tikriems barjerams pradėti šį darbą (visuomenės, šeimos nuostata, kad tai nevyriškas darbas, darbas ne jauniems žmonėms), jauni asmenys juos įveikia, jeigu atsiranda galimybė pabandyti ir pajusti, kad ši veikla atitinkanti jų identitetą ir profesinę tapatybę. Tuo tarpu moterims šio kelio pasirinkimui pasitarnauja neformalios globos patirtis, o visuomenės požiūris veikia kaip papildomas stimulus patenkant į šio darbo lauką. Globos sektoriaus veikla yra feminizuojama net pačių šiame sektoriuje dirbančių moterų, nes jos pabrėžia ypatingai moterišką šio darbo pobūdį, nors akcentuoja, kad tai vyresnio amžiaus moterims labiau tinkama veikla. Tuo tarpu iš informantų vyrų pasisakymų galima teigti, kad jie nesureikšmina moterų didesnio tinkamumo šiai veiklai ir mano, kad būtent vyrų atliekamas darbas teikiant pagalbą pagyvenusiems asmenims turi daug privalumų šios veiklos kokybei. Atsiskleidžia skirtingas vyrų ir moterų šio darbo esminių bruožų matymas: jeigu moterys akcentuoja empatijos, atjautos ypatingą

svarbą šioje veikloje, tai vyrai apie tai nekalba, bet pabrėžia tokius dalykus kaip gebėjimas bendrauti, neskubant išklaudyti, nusiteikimas padėti.

Tyrimas atskleidė, kad vis tik dar egzistuoja išorinės aplinkos spaudimas globos darbo feminizavimui: vertybės bei elgsena šeimoje, tėvų nuostatos, viešasis diskursas dėl vyresnio amžiaus žmonių priežiūros bei vyriškų ir moteriškų darbų daro poveikį jaunam žmogui priimant sprendimą dėl darbo pagyvenusių žmonių globos sektoriuje.

Ne visada priimami darbo pasirinkimo sprendimai yra racionalūs dėl to, kad iš anksto jaunas žmogus nepažįsta nei savęs, nei aplinkos, kurioje norėtų dirbti. Todėl veikiami neigiamo senų žmonių globos įvaizdžio visuomenėje jauni žmonės dažnai nesieja savo profesinės veiklos su darbu pagyvenusių žmonių globos sektoriuje, renkasi kitą darbą arba globos darbą su kitomis socialinėmis grupėmis.

Nepaisant to, koks buvo jaunų darbuotojų kelias darbo su pagyvenusiais žmonėmis link (pradėjo dirbti po studijų, darbo biržos organizuotų mokymų ar atėjo iš kito praktikos lauko), pirmiausia šis darbas patraukia jaunus žmones dėl prasmingumo padėti pagyvenusiam asmeniui tuo pačiu realizuojant savo poreikius ir profesinę tapatybę.

Išryškėjo ypatinga „darbo pabandymo“ svarba pasirenkant užimtumą pagyvenusių žmonių globos sektoriuje. Šis „pabandymas“ gali prasidėti dar vidurinės mokyklos suole, jaunimo savanoriškoje veikloje ar užimtumo tarnybų programose. Atsitiktinai ar sąmoningai pabandę šį darbą, pamatę savęs realizavimo galimybes ir pajautę šio darbo prasmę jauni žmonės atranda savo vietą šiame sektoriuje.

Apibendrinant galima teigti, kad priimamiems asmens karjeros, darbo sprendimams įtakos turi daugybė veiksnių, kurie, sąveikaudami ar netgi sustiprindami vienas kitą formuoja gana ilgai trunkantį darbinės veiklos pasirinkimo kelią ir kuriame jauni žmonės, tiek vyrai tiek moterys gali atrasti savo tinkamumą pagalbos pagyvenusiems asmenims veiklai. Kitaip tariant, jaunų žmonių atėjimas ir įsitvirtinimas šiame sektoriuje yra ilgalaikis procesas, nes nei patys jauni žmonės dažnai neidentifikuoja savęs su šiuo darbu, nei išorinis diskursas bei sektoriaus įvaizdis neskatina rinktis šio darbo.

Rekomendacijos

Siekiant didinti užimtumo pagyvenusių žmonių sektoriuje patrauklumą, būtina išsamiai ir patraukliai pristatyti šią veiklą tiek jaunimui mokyklose, tiek jauniems bedarbiams, atitinkamai atskleidžiant jos specifiką bei privalumus. Didinant jaunimo informavimą apie darbą pagyvenusių žmonių globos sektoriuje, tikslinga parengti specialią informacinę programą jaunimo bei kitoms NVO sektoriaus organizacijoms.

Kadangi asmeninė patirtis („darbo pabandymas“) ir vidiniai asmenybiniai veiksniai daro didelę įtaką jaunimo įsidarbinimui pagyvenusių žmonių globos sektoriuje, tikslinga sudaryti kuo daugiau palankių sąlygų jaunimui susipažinti su šiuo sektoriumi bendrojo ugdymo mokykloje (pvz., organizuojant specializuotas vasaros mokyklas ar savanorių grupes ir kt.), kas taip pat tarnautų jaunimo socialinių kompetencijų bei emocinio kapitalo (socialinio solidarumo) ugdymui.

Tobulinti globos ir socialinių paslaugų įstaigų organizacinę kultūrą. Nes tyrimas atskleidė, kad stiprioji jaunų žmonių, norinčių dirbti ar dirbančių pagyvenusių žmonių globos sektoriuje pusė yra didelė jų motyvacija padėti pagyvenusiam žmogui, suteikti jam laimę ir šio tipo asmenybės labai svarbi draugiška ir padedanti organizacijos kultūra, vadovo parama, mažesnis jų apkrovimas biurokratiu popieriniu darbu.

Nors žemas atlyginimas neatsiskleidė kaip esminis apsisprendimo rinktis darbą pagyvenusių asmenų globos sektoriuje veiksnys, tačiau jaunimo įsitvirtinimui šiame sektoriuje atlyginimo bei darbo sąlygų gerinimas būtų svarbus veiksnys.

Galvojant apie jaunimo įsitvirtinimą šiame sektoriuje būtų svarbu numatyti papildomas socialines garantijas jaunimui, pasirinkusiam šį darbą, teikti papildomas paslaugas, pvz., gydymo, reabilitacijos; laikino apgyvendinimo; pavėžėjimo paslaugas, jeigu įstaiga randasi labiau atokiaje vietoje; darbuotojų vaikų darželio mokesčio lengvatas. Arba įsidarbinusiems pagyvenusių asmenų globos sektoriuje sudaryti galimybes gauti dalį socialinės paramos išmokos, kurią jis gavo būdamas bedarbiu.

Būtų labiau tikslinga plėtoti bendras visuomenės švietimo kompanijas darbo pagyvenusių žmonių globos sektoriuje feminizavimo mitui paneigti, nes patys šiuolaikiniai jauni žmonės mažiau prisideda prie tokio diskurso egzistavimo. Kita vertus,

dėmesys šiai problemai būtų svarbus ir švietimo, profesinio mokymo, profesinio konsultavimo lygmenyse, nes jaunimas gautų papildomą pastiprinimą neigiamų nuostatų įveikai savo darbo globos sektoriuje pasirinkime.

Užimtumo tarnybose registruotiems jauniems bedarbiams sistemiškai organizuoti integracijos darbo rinkoje programas, kurios siūlytų atlikti praktiką pagyvenusių žmonių globos sektoriuje.

Kadangi atliktas tyrimas atskleidžia gana didelius jaunų bedarbių darbo prasmės bei socialinės motyvacijos vertinimo skirtumus, būtų tikslinga pagal tai profiliuoti jaunos bedarbius, apsisprendžiant, kuriuos jų nukreipti į globos darbą, o ne į kitas užimtumo sritis.

Užimtumo tarnybose bei teikiant profesines konsultacijas tikslinga vykdyti bedarbių profiliavimą, darbą pagyvenusių žmonių globos sektoriuje labiau siūlant asmenims, kurie yra linkę bendrauti, turi aukštesnę empatijos lygį, kurie nemėgsta didelio gyvenimo tempo ir labiau vertina pastovumą bei stabilumą.